

dir. Ebû Bekir Ahmed b. Abdullah el-Mâlekî, İbnü'l-Ebbâr, kız kardeşinin oğlu Ebû Bekir İbn Hamîs, İbn Bekir el-İlbîrî ise talebelerinden bazılarıdır.

Mâleka'da önce Kâdî Ebû Abdullah Muhammed b. Hasan'ın nâibi olarak bir süre görev yapan İbn Asker, 635 (1238) yılında Nasrî Emîri Ebû Abdullah Muhammed b. Nasr'ın ısrarı üzerine kadı tayin edildi ve 4 Cemâziyelâhir 636 (12 Ocak 1239) tarihinde vefatına kadar bu görevini sürdürdü.

İbn Asker, Muvahhidîler'in en parlak döneminde yaşamış ve bu olumlu gelişmelerden etkilenmiştir. Birçok ilim dalında büyük ve üstün yeteneği olan İbn Asker aynı zamanda bir şairdi. Ancak şiirlerini değerlendirenler didaktik özelliğinin yanı sıra tasannuun bulunduğu da işaret etmişlerdir.

Eserleri. Lisânüddin İbnü'l-Hatîb, İbn Asker'in tefsir, hadis, tarih, siyer, nahiv ve eğitim gibi çeşitli ilim dallarında çok sayıda eser telif ettiğini bildirmişse de bunlardan yalnızca ikisi günümüze ulaşmıştır. 1. *el-İkmâl ve'l-itmâm fi şilati'l-İ'lâm bi-me'hâsini (mecâlisi)'l-a'lâm min ehli Mâlekatî'l-kirâm (Maṭla'u'l-en-vâr ve nühzetü'l-ebsâr fîmâ ihṭevet 'aleyhî Mâleka mine'r-rû'esâ ve'l-a'lâm ve'l-aḥbâr ve takyidü mâ lehüm mine'l-menâkıb ve'l-âşâr)*. Asbağ b. Ali b. Ebü'l-Abbas'ın zamanımıza kadar gelmeyen *el-İ'lâm bi-me'hâsini (mecâlisi)'l-a'lâm min ehli Mâlekatî'l-kirâm* adlı eserinin zeyli olup o döneme ait içtimâî hayatla tarihî olaylara dair önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ancak İbn Asker bu kitabını tamamlayamadan vefat etmiş, geri kalan bölümlerini talebesi ve kız kardeşinin oğlu Ebû Bekir İbn Hamîs yazmıştır. Eserin Merakeş'te özel bir kütüphanede bir nüshası bulunmaktadır (DMBİ, IV, 299). Lisânüddin İbnü'l-Hatîb *el-İḥâṭa*'da, Ebü'l-Hasan en-Nübâhî *Târîhu Kudâti'l-Endelüs*'te bu kitaptan çokça nakilde bulunmuşlardır. 2. *et-Tekmîl (et-Tekmile) ve'l-itmâm li-Kitâbi't-Ta'rîf ve'l-i'lâm*. Abdurrahman b. Abdullah es-Süheylî'nin *et-Ta'rîf ve'l-i'lâm fîmâ übhime mine'l-esmâ'i ve'l-a'lâm fi'l-Kur'ân* (Kahire 1356/1938; Beyrut 1407/1987) adlı eserinin zeyli olup Kur'an-ı Kerim'de haklarında âyet nâzil olan kişileri tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştır. Çeşitli yazma nüshaları bulunan eser (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 519; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 185, Refsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 93; ayrıca bk. Brockelmann, GAL, I, 526), Riway Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Su-

üd el-İslâmiyye'nin Usûlü'd-dîn Fakültesi'nde Hüseyin Abdülhâdî Muhammed tarafından doktora tezi olarak neşre hazırlanmış (1404/1984), ayrıca Hasan İsmâil Merve tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır (Beyrut 1418/1997). Muhammed b. Ali el-Belensî, bu iki eseri *Şilatü'l-cem' ve 'â'idü ('savâ'idü)'l-tezyîl li-mevşûli kitâbeyi'l-İ'lâm ve'l-Tekmîl* adıyla birleştirmiştir (Dârü'l-kütübî'l-Mısıriyye, nr. 19956, 24441; ayrıca bk. Brockelmann, GAL Suppl., II, 377).

İbn Asker'in kaynaklarda adı geçen diğer başlıca eserleri de şunlardır: *Erba'üne ḥadîşen* (Müellif bu eserde hadisi aldığı şeyhinin adıyla o hadisi rivayet eden sahâbînin adının aynı olmasına dikkat etmiştir; Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in de belirttiğine göre eser, daha önce benzeri telif edilmeyen ve müellifinin hadis ilmindeki vukufunu ortaya koyan bir çalışmadır), *Nühzetü'n-nâzir fi menâkıbi 'Am-mâr b. Yâsir, el-Ḥaberü (el-Cüz'ü)'l-muḥtaşar fi's-sülûv 'an zehâbi'l-başar, Şifâ'ü'l-ille fi semti'l-kûble, el-Meş-re'u'r-revî fi'z-ziyâdeti 'alâ Garîbeyi'l-Herevî, er-Risâle fi'd-dihâri's-şabr ve'l-fihâri'l-kaşr ve'l-kaḥr*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile*, Madrid 1886, I, 348-349; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXIII, 65-66; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 631-640*, s. 285-286; İbnü'l-Hatîb, *el-İḥâṭa*, II, 172-175; ayrıca bk. I, 83, 410, 416, 435, 465, 467, 471; II, 172, 343, 444, 484; III, 305, 406; IV, 109; Nübâhî, *Târîhu kudâti'l-Endelüs*, Beyrut 1403/1983, s. 123, ayrıca bk. s. 82, 94, 101, 109, 113, 114, 116, 118; Süyûtî, *Buḡyetü'l-vu'at*, I, 179-180; Makkarî, *Nefhu't-ṭîb*, II, 351-352; *Meşfû'z-zunûn*, I, 302, 421-422; *Hediyetü'l-'ârifîn*, II, 113; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 181-194; Brockelmann, GAL, I, 526; Suppl., I, 734; II, 377; Zirikî, *el-A'lâm*, VII, 170; Kehhâle, *Me'cemü'l-mü'ellifîn*, XI, 7; Salâh M. el-Hiyemî, *Fihrişü maḥfûṭâtî Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye: 'Ullâmü'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dimaşk 1404/1984, II, 88-89; Meryem Sâdîkî, "İbn 'Asker", DMBİ, IV, 298-299; J. D. Latham, "İbn 'Askar", *EP Suppl.* (İng.), s. 381-382.

HÜSEYİN ABDÜLHÂDÎ MUHAMMED

İBN ASKER el-MAĞRİBÎ

(ابن عسكر المغربي)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Ömer el-Mağribî eş-Şeşâvenî (ö. 986/1578)

Fıkıh âlimi ve mutasavvıf.

936 (1530) yılında Şeşâven'de doğdu. Burada ve bölgedeki diğer merkezlerde Abdullah b. Muhammed el-Hebtî, Ebü'l-Kâsım İbn Haccû, Ali b. Hârûn el-Matga-

rî, Abdülvâris b. Abdullah el-Yaslûti, Yûsuf b. İsâ el-Fecîcî gibi âlimlerden ders aldı. Şâzeliyye şeyhi olan hocası Hebtî vasıtasıyla Şâzeliyye tarikatına intisap etti. Babasının Şeşâven'de hâkim olan Râşidîler Emîri Muhammed b. Ali b. Râşid tarafından kadılıktan azledilmesi üzerine ailenin emîr ile arası açıldı; bunun üzerine İbn Asker Şeşâven'den ayrılarak küçük bir kasaba olan Kasrülkebîr'e yerleşti. Râşidîler'in tâbi oldukları Sa'dîler'le münasebetleri bozulunca İbn Asker yeni Sa'dî Sultanı Gâlib-Billâh ile ilişki kurdu; onun tarafından Kasrülkebîr ile çevresine kadı ve müftü tayin edildi (967/1560).

İbn Asker, Şeşâven'de Râşidîler'in hâkimiyetine son verildiği 969 (1562) yılında Fas'ın güney bölgesine ve özellikle Merakeş'e uzun bir seyahat yaptı. Bu seyahati sırasında daha çok tasavvufa ilgilendi. 975'te (1567) Şeşâven'e kadı tayin edildi. Sa'dî Sultanı Gâlib-Billâh'ın vefatından (981/1574) sonra oğlu Muhammed el-Mütevekkil'e bağlılığı devam etti ve onun tarafından kadılara müfettiş tayin edildi. Mütevekkil, amcası Abdülmelik ile giriştiği taht kavgasında mağlûp olup (983/1576) İber yarımadasına sığınarak İbn Asker de onunla birlikte gitti. Daha sonra Mütevekkil Portekiz Kralı Don Sebastian ile birlikte geri dönerek amcası ile mücadeleye girişti. Vâdilmehâzin'de yapılan savaşta bu üç hükümdarla birlikte İbn Asker de öldürüldü (30 Cemâziyelevvel 986/4 Ağustos 1578).

Eserleri. İbn Asker'in bilinen tek eseri, ders aldığı veya herhangi bir şekilde görüştüğü faydalandığı hocalarının biyografilerine dair yazdığı *Devḥatü'n-nâşir li-me'hâsini men kâne bi'l-Mağrib min meşâyihî'l-karni'l-âşir*'dir. Müellifin hocalarıyla birlikte haklarında bilgi sahibi olduğu başka âlimlerin biyografilerine de yer vermesi, eseri X. (XVI.) yüzyıl Fas ulemâsı ve mutasavvıfları için önemli bir kaynak haline getirmiştir. Diğer bazı eserlerle birlikte bir mecmua içinde (Serkiş, II, 1969) 1309'da (1891) Fas'ta basılan *Devḥatü'n-nâşir*'i T. H. Weir İngilizce'ye (*The Shaikhs of Morocco in the XVIth Century*, Edinburg 1904), A. Graulle Fransızca'ya ("Daouhat en Nâchir de Ibn Askar", *Archives marocaines*, XIX [1913], s. 1-342) tercüme etmiş, Muhammed Haccî de çeşitli yazma nüshalarına dayanarak tenkitli neşirini yapmıştır (Rabat 1396/1976, 1397/1977). İfrenî'nin (Vefrânî) *Şafvetü men inteşer min aḥbâri şuleḥâ'i'l-karni'l-hâdî 'aşer* ve Muhammed b. Tayyib el-Kâdirî'nin *Neşrû'l-meşânî li-ehli'l-*

karnî'l-hâdî 'aşer ve 's-şânî adlı eserleri *Devhâtü'n-nâşir'in* zeyilleri mahiyetindedir. Bazı kaynaklarda İbn Asker'e *Dîvânü's-şürefâ'* adlı bir eser daha nisbet edilmektedir (İbn Sûde, I, 97).

BİBLİYOGRAFYA :

İfrenî, *Nüzhetü'l-hâdî* (nşr. O. Houdas), Paris 1888, s. 75-76; Selâvî, *el-İstikşâ*, V, 81-82; Abbas b. İbrâhim, *el-İ'lâm*, V, 154-156; E. Lévi-Provençal, *Les historiens des Chorfa*, Paris 1922, s. 231-273; Serkis, *Mu'cem*, I, 184; II, 1969; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 677-678; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, I, 311; İbn Sûde, *Delilü mü'errihi'l-Magribi'l-aşâ*, Dârülbeyzâ 1960, I, 97, 259; Abdülkâdir el-Âfiye, *el-Hayâtü's-siyâsiyye ve'l-ictimâ'iyye ve'l-fikriyye bi-Şeşâven ve ahuvâzihâ*, Muhammediye 1402/1982, s. 327-329, 333-334, 401-419; G. Deverdan, "İbn 'Askar", *EP*² (Fr), III, 743-744; Ali Refîî, "İbn 'Asker", *DMBİ*, IV, 299-300.

MUHAMMED RAZÛK

İBN ÂŞİR, Ebü'l-Abbâs

(أبو العباس ابن عاشر)

Ebü'l-Abbâs Ahmed
b. Ömer b. Muhammed
b. Âşir el-Ensârî el-Endelüsî
(ö. 765/1364)

Mağribli mutasavvıf ve âlim.

Endülüs'ün Şemîne (Jimena) şehrinde doğdu. Bazı kaynaklarda babasının adı Muhammed, dedesinin Ömer olarak kaydedilmektedir. Öğrenimini Şemîne'de tamamladıktan sonra Cezîretülhadrâ'ya (Algeciras) giderek ders vermeye başladı; ayrıca tasavvufa da ilgilendi. Cezîretülhadrâ'nın hristiyanlar tarafından kuşatılması üzerine oradan ayrılıp hacca gitti. Mağrib'e döndüğünde önce Fas'ta, ardından Miknâse'de bir süre oturduktan sonra Selâ'ya geldi. Buradan Ribâtülfeth'e geçerek Şeyh Ebü Abdullah el-Yâbüri'ye intisap etti ve onun halifesi oldu. Şeyhin ölümünden sonra Selâ'nın merkezinde bulunan Şeyh Ebü Zekeriyâ'nın zâviyesinde ikamet etmeye başladı. Burada başta Cemmâîlî'nin *'Umdetü'l-aşkâm* adlı hadis kitabı olmak üzere kitap istinsah ederek geçimini sağlayan İbn Âşir'in etrafında geniş bir mürid halkası meydana geldi.

Merînî Sultanı Ebü İnân Fâris, İbn Âşir'i ziyaret etmek için 757'de (1356) Selâ'ya gelmiş, ancak şeyh kendisiyle görüşmeyi kabul etmemiş, bir mektup göndererek tavsiyelerde bulunmuş ve onun gönlünü almıştı. İbn Âşir'in genelde devlet adamlarına karşı bu şekilde davrandığı söylenir. *Şerefü't-tâlib* müellifi İbn Kunfüz onunla görüşebilmiş olmasını kendisinin büyük bir başarısı olarak değerlendirir.

Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, derslerinde genellikle Gazzâlî'nin *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'i ile Muhâsibî'nin *en-Nesâ'ih*'ini okutan İbn Âşir'in tarikatının kendisinin de kuvvetle sarıldığı *İhyâ'*'daki fikirler doğrultusunda olduğunu söyler (*Neylü'l-İbtihâc*, s. 43). *el-Hikemü'l-'Aâtâ'iyye* şârihi İbn Abbâd er-Rundî'nin de aralarında bulunduğu birçok âlimin hocası olan İbn Âşir Selâ'da vefat etti. 1009'da (1600) Selâ'dan geçen Makkarî onun kabrini ziyaret ettiğini, halk arasında kerâmetlerinin anlatıldığını söyler (*Nefhu't-tîb*, VI, 491, 993).

İbn Âşir hakkında Ahmed b. Âşir el-Hâfî (ö. 1163/1750) tarafından yazılan *Tuhfetü'z-zârî bi-ba'zî menâkıbı Sidî el-Hâc Ahmed b. 'Âşir* adlı menâkıbnâme günümüze ulaşmıştır (*EP*², III, 720).

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Ali ed-Dükkâlî, *el-İthâfû'l-vecîz: Târîhu'l-'Adveteyn* (nşr. Mustafa Bûşa'rek), Selâ 1406/1986, s. 89-91; İbn Kunfüz, *Şerefü't-tâlib* (nşr. Muhammed Haccî), Rabat 1976, s. 83-84; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-hicâl*, I, 148-149; a.m.f., *Cezvetü'l-iktibâs*, Rabat 1973, I, 153; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylü'l-İbtihâc*, Trablus 1989, s. 43, 96-98; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, VI, 491-495, 993; Selâvî, *el-İstikşâ*, III, 200-201; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 233-234; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, s. 526; İbrâhim Harekât, *el-Magrib 'abre't-târîh*, Dârülbeyzâ 1405/1984, II, 90-93; Ali Hâmid el-Mâhî, *el-Magrib ft 'aşri's-Sultân Ebî 'Inân el-Merîni*, Dârülbeyzâ 1986, s. 215-216; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Magribi'l-'Arabî*, Rabat 1406/1986, IV, 346-352; A. Faure, "İbn 'Âşir", *EP*² (İng.), III, 719-720; Mes'ûd Celâlî Mukaddem, "İbn 'Âşir", *DMBİ*, IV, 169-170.

RIZA KURTULUŞ

İBN ÂŞİR el-FÂSÎ

(ابن عاشر الفاسي)

Ebü Muhammed Abdülvâhid
b. Ahmed b. Ali b. Âşir
el-Endelüsî el-Fâsî el-Ensârî
(ö. 1040/1631)

Kıraat ve fıkıh âlimi.

Aslen Endülüslü olup Fas'ta doğdu. Soyu ensara dayanır. Büyük ceddine nisbetle İbn Âşir diye meşhur olmuştur. Fas'ta pek çok hocanın derslerine devam eden İbn Âşir kıraat, tefsir, hadis, fıkıh ve fıkıh usulü, kelâm, mantık, edebiyat, riyâziyât, tıp gibi çeşitli alanlarda kendini yetiştirdi. Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Fakih ve Osman el-Lematî'den kıraat okudu. Kıraat-i seb'âyı Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Keffî, Ebü Abdullah Muhammed Şerîf el-Mürri gibi âlimlerden; hadis, nahiv ve diğer ilimleri Fas müftüsü Ebü Abdullah Mu-

ammed b. Kâsım el-Kassâr el-Kaysî, amcası Ebü'l-Fazl Kâsım b. Muhammed, am-casının oğlu *Cezvetü'l-iktibâs* sahibi Ebü'l-Abbâs İbnü'l-Kâdî, İbn Azîz diye bilinen Ebü Abdullah Muhammed b. Ahmed et-Tüçübî, Ebü'l-Fazl Kâsım b. Muhammed el-Gassânî, Ebü Abdullah Safiyüddin Muhammed b. Yahyâ el-İzzî gibi hocalardan öğrendi. 1008'de (1600) çıktığı hac yolculuğu esnasında uğradığı yerlerde ve özellikle Mısır'da tanınmış âlimlerden istifade fırsatını buldu. Nitekim İmam Mâlik'in *el-Muvaţta'*ını Ebü Abdullah Muhammed el-Hannân'a, Tirmizî'nin *Şemâ'ilü'n-nebî'sini* Ebü'l-Hasan Ali el-Bütayvî'ye arz yoluyla okudu. Yetiştirdiği öğrenciler arasında bilhassa Meyyâre diye meşhur olan Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Fâsî'nin ismi zikredilir. Fıkıhta Mâlikî mezhebini benimseyen, ibadet hayatına ve nefis terbiyesine önem veren İbn Âşir 3 Zilhicce 1040'ta (3 Temmuz 1631) elli yaşında Fas'ta vefat etti.

Eserleri. İbn Âşir'in çoğu manzum olan başlıca eserleri şunlardır: 1. *el-Mürşidü'l-mu'in 'ale'z-zarûri min 'ulûmi'd-dîn*. Mâlikî mezhebine dair bir ilmihal olup 314 beyittir. Üç bölüme ayrılan eserde sırasıyla Eş'arî mezhebine göre akaid, Mâlikî mezhebine göre ibadet ve Cüneyd-i Bağdâdî'ye göre tasavvuf ve ahlâk konuları işlenmiştir. Öğrencisi Meyyâre bu eseri önce *ed-Dürri's-gemîn ve'l-mevridi'l-mu'in* adıyla şerhetmiş (Fas 1292; Tunus 1293; Kahire 1305, 1306, 1330) daha sonra da *Mahtâşarü'd-Dürri's-gemîn ve'l-mevridi'l-mu'in* adıyla kısaltmıştır (Kahire 1301, 1303, 1305; Tunus 1301). Üzerine ayrıca birçok şerh ve hâşiye yazılan (Brockelmann, II, 699-700) *el-Mürşidü'l-mu'in*'in çeşitli baskıları yapılmıştır (Fas 1262, 1317; Kahire 1300; ayrıca bk. a.g.e., II, 700). 2. *Fethü'l-mennân el-mervî bi-Mevridi'z-zam'ân*. Harrâz'ın resmî'l-mushafa dair *Mevridü'z-zam'ân* adlı eserinin şerhidir. Bazı nüshaları Fas'ta Karaviviyin Kütüphanesi'nde (nr. 225, 230, 858) ve Temgrût'ta Dârü'l-kütübî'n-Nâsiriyye'de (nr. 822, 1724, 1969) bulunmaktadır. 3. *el-İ'lân bi-tekmîli Mevridi'z-zam'ân*. Aynı eser için yazılmış kırk altı beyitlik bir tekmildir. Yukarıdaki şerhin anılan nüshaları içinde yer aldığı gibi Merakeş'te Hizânetü İbn Yûsuf'ta (nr. 229/4) *Zevâ'idü'l-Mevrid* adıyla bir nüshası mevcuttur. 4. *Tenbîhü'l-hullân 'ale'l-İ'lân bi-tekmîli Mevridi'z-zam'ân*. *el-İ'lân*'ın şerhi olup Zekeriyâ Umeyrât'ın tahkiikiyle yayımlanmıştır (Beyrut 1415/1995 [*Delilü'l-hayrân*'ın sonunda]). 5. *Ri-*